

UDK: 355.21(497.5-3Žumberak)''16/...''
929.52Preradović
Predano: 8. 9. 2021.
Prihvaćeno: 10. 1. 2022.
Izvorni znanstveni rad
<https://doi.org/10.22586/pp.v41i62.18872>

*Tomislav Matić**

Žumberački uskoci i potraga Dušana Preradovića za obiteljskom prošlošću**

Rad istražuje isprave o obiteljima žumberačkih uskoka prezimena Preradović koje je pretraživanjem raznih arhiva pronašao Dušan Preradović, sin pjesnika Petra Preradovića, te pisma koja je slao povjesničaru Emiliju Laszowskom. Na temelju tih dokumenata rekonstruirala se potraga Dušana Preradovića za poviješću njegove obitelji, kao i konstrukcija obiteljske tradicije i identiteta na temelju njegovih pronalazaka. Dušan arhive nije pretraživao osobno, nego je za to angažirao stručnjake poput Hermanna Ignaza Bidermanna i Emilija Laszowskog, a opterećivalo ga je i nedovoljno poznavanje historiografskoga rada. Vjerojatno ga je upravo ta potraga ponukala da poveća svoje poznavanje historiografije. Svoje je nalaze o obiteljskoj prošlosti objavio 1903. u časopisu *Vitezović*. Prilikom potrage naišao je na više obitelji prezimena Preradović, ali se fokusirao na onu žumberačkoga uskoka Ivana Preradovića jer je na temelju njegove grbovnice, izdane 1626., njegov otac, i on sâm, imao pravo na plemićki status. Pritom je bio svjestan da je njegova obiteljska veza s Ivanom nedovoljno dokazana, pa je nastojao pronaći još isprava, a potragu je proširio ispitivanjem osoba za koje je smatrao da bi mogle znati više o prošlosti Žumberka, poput grkokatoličkoga župnika Jovana Hranilovića. Iako nije uspio pronaći sigurne dokaze o obiteljskoj vezi s Ivanom Preradovićem, on i njegova obitelj smatrali su ga svojim pretkom.

Ključne riječi: Žumberak, uskoci, Preradović, Emilij Laszowski, genealogija

* Tomislav Matić, Hrvatski institut za povijest, Opatička 10, 10 000 Zagreb, E-mail adresa: tom.matic@yahoo.com

** Ovaj rad financiran je iz odobrenoga znanstvenog projekta Hrvatskoga katoličkog sveučilišta *Obitelj kroz povijest – iskazi i nositelji identiteta društava središnje i sjeverozapadne Hrvatske od kasnog srednjeg vijeka do modernog doba* (HKS-2019-2).

Uvod

Prilikom istraživanja društvenih skupina kao što je hrvatsko plemstvo često se iz vida gubi pojedinac sa svojim posebnim željama, težnjama i potrebama. Osim toga, identitet koji pojedinac preuzima ponekad mu nije dan, nego ga on sam konstruira. Na ovom ćemo se mjestu posvetiti procesu izgradnje jedne obiteljske povijesti i identiteta koji iz nje proizlazi – one obitelji pjesnika Petra Preradovića.

Ovaj će rad pratiti istraživanje obiteljske prošlosti koje je Dušan Preradović provodio od 1880-ih do 1910-ih, dakle tijekom većine svojega života.¹ Pritom će nam glavni izvori biti svežanj isprava u fasciklu „Preradović” u Mapama plemstva, zbirci podataka koje je početkom 20. stoljeća prikupljao Emilij Laszowski, te pisma koja je Dušan slao Laszowskom, a koja se čuvaju u fondu korespondencije unutar ostavštine potonjega. Nažalost, ti dokumenti nisu numerirani i unutar fascikala stoje rasuti, pa ih nije moguće točnije citirati. Međutim, kako ih je u oba slučaja malo, istraživač neće imati poteškoća pri njihovoj identifikaciji.

Ključni problem koji ovaj rad nastoji na primjeru Dušana Preradovića rasvijetliti jest konstruiranje identiteta pojedinca, odnosno koje je sve korake Dušan poduzeo da bi prije svega sam sebi razjasnio tko je i odakle potječe. Ovdje, dakle, neće biti govora o identitetima skupina, nacionalnom ili etničkom pitanju, nego o potrazi konkretnoga pojedinca za vlastitom obiteljskom prošlošću da bi izgradio ili opravdao svoj status u sadašnjosti. S obzirom na to, rad će proučavati Dušanovo nastojanje da se bavi historiografskim radom, njegove metode arhivskoga istraživanja i njegovo napredovanje u toj struci. Rezultati mogu poslužiti kao primjer silnica koje često utječu na izgradnju identiteta više nego velike ideje ili pokreti, a koje su historiografiji često nepoznate, ali i kao dokaz da je često historiografija ta koja izgrađuje identitete, čak i na razini pojedinca.

Polazna točka za naše istraživanje bit će svežanj isprava u fasciklu „Preradović” u Mapama plemstva. Pratit ćemo kako je Dušan, polazeći od podataka iz grbovnice koja je 1864. potvrđena njegovu ocu, započeo potragu po arhivima Habsburške Monarhije, tražeći isprave koje spominju osobe prezimena Preradović, te kako se u potrazi koncentrirao na Preradoviće sa Žumberka, nastojeći dokazati obiteljsku vezu s njima. Većina isprava u fasciklu odnosi se upravo na žumberačke uskoke te ćemo se njima pobliže pozabaviti i nastojati rastumačiti njihov sadržaj i ulogu u Dušanovoj konstrukciji obiteljske povijesti. Naše istraživanje zaokru-

¹ Dušan Preradović, koji je u svoje vrijeme bio visoki časnik austrougarske mornarice, nije privukao mnogo pozornosti hrvatske historiografije. Posvećena mu je kratka natuknica: Bruno Dobrić, „Preradović, Dušan pl.”, *Istarska enciklopedija*, mrežno izdanje, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, pristup ostvaren 6. 12. 2021., <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2219>. Uz nju je navedena tek jedna bibliografska jedinica, istoga autora. Podaci o Dušanovoj mornaričkoj službi mogu se naći u: Austrija – Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Beč – Neues Marinearchiv – fond Personalakten – Offiziere und Beamte Akten – Qualifikationslisten, fasc. 4420 Preradovic von, Dusan.

žit će Dušanova prepiska s Emilijem Laszowskim, koja nam nudi niz podataka o Dušanovoj potrazi za ispravama i problemima s kojima se pritom susretao. Upravo će kontakti s Laszowskim, kao što ćemo vidjeti, rezultirati Dušanovim objavljivanjem nalaza do kojih je došao, a koji su time dobili svoj konačni oblik i bili pretočeni u obiteljsku povijest.

O Dušanovoj potrazi najviše je pisao on sam u dvodijelnom članku koji je 1903. objavio u listu *Vitezović*.² Pritom se, naravno, usredotočio na njezine rezultate, a postupak je velikim dijelom prešutio. Sudeći po njihovu sadržaju, upravo su na temelju isprava koje su prikupili Dušan i njegov otac nastale natuknice o Preradovićima u djelu Ivana Bojničića *Der Adel von Kroatien und Slavonien*.³ Iako u svojem članku nije naveo izvore, čini se da su i Milku Predoviću bile poznate spomenute isprave, ili barem Dušanov članak u *Vitezoviću*.⁴ Podaci koje je pak iznio Bartol Zmajčić preuzeti su u potpunosti od Bojničića.⁵ U novije vrijeme, Dragan Vukšić polemički je pisao o tvrdnjama starijih autora da je Petar Preradović porijeklom sa Žumberka. Iako su mu rad Dušana Preradovića i njegove isprave bili sasvim nepoznati, valja napomenuti da je pravilno, ali bez valjanih argumenata, primijetio da nema dokaza prema kojem bi žumberački Preradovići bili u vezi s pjesnikovom obitelji.⁶

Nastanak obiteljske tradicije

Mape plemstva, to jest zbirka HR-HDA-884. Hrvatsko plemstvo sadržava nekoliko prijepisa isprava, većinom iz 17. stoljeća, o žumberačkim plemićima prezimena Preradović. Među njima je i prijepis isprave kojom je car i ugarsko-hrvatski kralj Ferdinand II. (vladao 1618. – 1637.) 15. ožujka 1626. uzdignuo u plemićki status izvjesnoga Ivana Preradovića, njegova četiri bratića – Grdinu, Hranju i Radula Preradovića Bulića i Venu Preradovića Sekulića – i sve njihove nasljednike, s dopisanim registrom koji sadržava napomenu: „Veoma dobro sačuvana matica nahodi se u mene.”⁷ Na identitet autora napomene upućuje bilješka na prvom, inače praznom listu u istome fasciklu: „Isprave porodice Preradović darovao g. Dušan pl. Preradović, c-kr. fregat. kapetan.”

² Dušan Preradović, „Obitelji imena Preradović”, *Vitezović: mjesečnik za genealogiju, bibliografiju, heraldiku i sfragistiku* 1 (1903/1904), br. 2: 27-29 i br. 3: 42-44.

³ Ivan Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien* (Nürnberg: Bauer und Raspe, 1899), 151-152.

⁴ Milko Predović, „Kratki pregled povijesti Žumberka”, *Žumberački kalendar* 1 (1965): 66-68 i 72.

⁵ Bartol Zmajčić, „Podjele plemstva i grbova žumberačkim obiteljima”, *Žumberački kalendar* 1 (1965): 84.

⁶ Dragan Vukšić, *Žumberački uskoci. Unijaćenje i odnarođivanje* (Zagreb: Srpsko narodno vijeće, 2015), 77-78, 83, 91, 93-94.

⁷ Hrvatska (dalje: HR) – Hrvatski državni arhiv, Zagreb (dalje: HDA) – fond 884 – Hrvatsko plemstvo, fasc. Preradović, Plemićki list za zastavnika konjaničkoga Ivana Preradovića i četvoricu njegovih bratića, 15. 3. 1626.

Nije iznenađujuće što je Dušan Preradović posjedovao grbovnicu rečenoga Ivana Preradovića i njegovih rođaka jer je upravo na temelju nje priznat plemićki status njegovu ocu, pjesniku i vojnom časniku Petru Preradoviću. Naime, nakon dvadeset pet godina vojne službe, car Franjo Josip (vladao 1848. – 1918.) uzdignuo je 20. travnja 1864. Petra u status plemića Ugarskoga Kraljevstva i pritom se pozvao upravo na navedeni dokument, te je on tom prilikom u cijelosti prepisan i pridruženi grb ucrtan u registar *Libri regii*, a Petar i njegovi rođaci dobili su pravo korištenja grba Ivana i njegovih rođaka iz 17. stoljeća.⁸

Petrov sin Dušan i njegova obitelj smatrali su se, sudeći po njihovim zapisima, potomcima Ivana Preradovića, a Dušanova kći Paula von Preradović-Molden posvetila je svoju zbirku pjesama *Südlicher Sommer* svojem ocu, djedu i spomenutom Ivanu, navevši u stihovima da je potonji poginuo pod zapovjedništvom grofa Pappenheima u borbi protiv Šveđana.⁹ Iz navedenoga se čini da su se podaci iz svežnja dokumenata koji je dospio u zbirku Mape plemstva zaista duboko ukorijenili u obiteljskoj tradiciji budući da se tamo uistinu nalazi prijepis isprave Grgura Preradovića iz 1639. u kojoj stoji da je njegov brat Ivan izgubio život u bitci kod Leipziga, na što se Paula u svojim stihovima referirala. I ta isprava opremljena je bilješkama Dušana Preradovića, koje objašnjavaju da je riječ o bitci kod Breitenfelda, vođenoj 1631., i navode da se izvornik isprave nalazio u arhivu Unutrašnjoaustrijske dvorske komore u Grazu, uz sljedeću izjavu: „Ovaj prepis učinjen je po ovjerovljenomu prepisu, što se nalazi u mene.”¹⁰

S obzirom na veliki broj prijepisa isprava, uglavnom iz gradačkoga arhiva, koje je Dušan dao načiniti, nameće se zaključak da je nastojao prikupiti što više građe o povijesti svoje obitelji, odnosno osoba za koje je smatrao da su bile njezini pripadnici. Mjesta sumnji ne ostavlja pismo nekadašnjega žumberačkoga grkokatoličkog župnika Jovana Hranilovića iz 1890. godine.¹¹ Pismo je odgovor na molbu Dušana Preradovića za sve dostupne podatke o vremenu kada su Preradovići boravili na Žumberku i iz njega možemo mnogo zaključiti o Dušanim pretpostavkama glede njegove obiteljske povijesti. Sâm Hranilović napisao je: „Ja sam Vam hotio poslužiti nekojimi dati i savjeti, koji će Vam dobro doći u istraživanju Vaše porodične kronike, pak sam sakupljao u pameti moje uspomene iz Žumberka, tražio po knjigama i rukopisima, pak tako Vam nisam mogao umah odgovoriti.” To nam

⁸ Mađarska – Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Budimpešta – fond Libri Regii, sv. 67/1, p. 847-851.

⁹ Branislava Zaradić, „Paula pl. Preradović i tradicija obitelji”, *Nova Istra* 6 (2001/2002), br. 4: 171. U vezi s njom vidi i: Johann Georg Lughofer, „Habsburško nasljeđe u djelu Paule von Preradović, autorice austrijske himne”, *Književna smotra* 50 (2018), br. 188: 47-54.

¹⁰ HR-HDA-884, fasc. Preradović, Molbenica Grge Preradovića, 1639.

¹¹ O Jovanu Hraniloviću vidi: Miroslav Šicel, „Hranilović, Jovan”, *Hrvatski biografski leksikon*, mrežno izdanje, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, pristup ostvaren 18. 8. 2021., <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=86>. Od novijih radova vrijedi spomenuti: Ivan Pederin, „Uloga njemačke književnosti u borbama starih i mladih u ‘Viencu’”, *Croatica et Slavica Iadertina* 1 (2005): 267-289.

potvrđuje da je Dušan aktivno istraživao povijest svoje obitelji i da su mu polazišna točka bile očeva grbovnica, odnosno prijepis grbovnice Ivana Preradovića, i isprave koje je pronašao u gradačkom arhivu. One su ga uputile na Žumberak, odnosno na povijest žumberačkih uskoka. Hranilović mu je u odgovoru pomogao ubicirati mjesta koja se spominju u tim ispravama te mu poručio da na Žumberku još žive pripadnici obitelji Bulić i Sekulić (a zaselci tih imena postoje i danas), ali mu je glede Preradovića poručio da postoji samo sjećanje da su nekada ondje živjeli. Nije mu znao odgovoriti kada su došli na Žumberak i kada su se odande preselili u Liku, što je Dušanu očito bilo važno doznati, a spomenuo je i Dušanovu pretpostavku da su onamo otišli u vrijeme oslobođenja Like i Krbave krajem 17. stoljeća. Također saznajemo da je Dušanu bilo važno doznati jesu li ti Preradovići bili plemići. Hranilović mu je odgovorio da vjerojatno jesu, ali da je u žumberačkom kraju bilo mnogo siromašnih plemića, pa ni oni vjerojatno nisu bili bogati.¹²

Sudeći po tome, a i po bilješkama u ispravi u kojima se Hranilovićeve izjave ispravljaju i uspoređuju s podacima iz drugih isprava, potonji je o žumberačkim Preradovićima znao manje od Dušana, vjerojatno zato što spomenute isprave nikada nije vidio. Dušan je nastojao uspostaviti vezu između podataka iz tih isprava i obiteljske tradicije, prema kojoj su Preradovići potjecali iz Like. Naime, Petar Preradović zapisao je o svojem porijeklu u tekstu *Nacrt moga života* tek da obitelj Preradovića potječe iz Grubišnog Polja te da se prema obiteljskoj predaji onamo doselila iz Like.¹³ Životopisi Petra Preradovića nisu se bavili tom temom,¹⁴ a i Emilij Laszowski u svojem je govoru prilikom otkrivanja spomen-ploče Petru Preradoviću u Grabrovnici 1909. spomenuo tek vrijeme i mjesto njegova rođenja,¹⁵ iako su isprave koje je Dušan Preradović pronašao očito došle do njega. Dušan nije bio u prilici doći na taj događaj,¹⁶ pa ne znamo bi li on u prigodnom govoru spomenuo svoje nalaze.

¹² HR-HDA-884, fasc. Preradović, Izvadak pisma veleč. gospodina paroka grč. katol. i hrv. književnika Jovana Hranilovića, 23. 5. 1890.

¹³ Milivoj Šrepel, ur., *Građa za povijest književnosti hrvatske*, sv. 1 (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1897), 192-194. Tekst je objavljen i u: Petar Preradović, *Pozdrav domovini: izabrane pjesme*, ur. Dragutin Tadijanović i Branimir Donat (Zagreb: Matica hrvatska, 1970), 160.

¹⁴ Vidi, primjerice, redom od novijih prema starijim izdanjima: Dunja Fališevac, Krešimir Nemeč, Darko Novaković, ur., *Leksikon hrvatskih pisaca* (Zagreb: Školska knjiga, 2000), 592-593; Ljubomir Maraković, *Petar Preradović* (Zagreb: Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, 1969); Emilij Laszowski, ur., *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925*. (Zagreb: Odbor za izdanje knjige „Zaslužni i znameniti Hrvati 925-1925.”, 1925), 220; Ferdo Rožić, *Petar Preradović, hrvatski pjesnik: prigodom stote godišnjice njegova rođenja* (Zagreb: Nadbiskupska tiskara, 1918), 3. Djelo Branka Drechslera (Vodnika) *Petar Preradović: studija* (Zagreb: Tiskara Terezije Fischer, 1903) bavi se isključivo kritikom Preradovićevih pjesama. Pjesnikov opus bio je, općenito govoreći, predmet proučavanja u mnogo većoj mjeri nego njegovo porijeklo.

¹⁵ Stjepan Širola, *Dr. Ljudevit Gaj i Petar Preradović: dvije hrvatske kulturne slave* (Zagreb: Tiskara Antuna Scholza, 1910), 60.

¹⁶ Širola, *Dr. Ljudevit Gaj i Petar Preradović*, 58.

Iako o tome nije mnogo pisao, sâm Petar Preradović utemeljio je tradiciju prema kojoj je njegova obitelj potjecala od Žumberčanina Ivana Preradovića. Dušan Preradović pisao je o tome u svojem članku; naime, Petar je sasvim slučajno od Ivana Kukuljevića Sakcinskog, s kojim je bio u izvrsnim odnosima (u pismima ga je nazivao prijateljem i bratom),¹⁷ dobio grbovnicu Ivana Preradovića. Na temelju toga što je smatrao da upravo njegovi Preradovići (jer bio je svjestan da mnoge obitelji nose to prezime) potječu od spomenutoga Ivana, uputio je caru Franji Josipu molbu da mu potvrdi plemićki status.¹⁸ Kako se Dušan referirao isključivo na očeva objavljena pisma, čini se da s njim o toj temi nije razgovarao. To ne čudi s obzirom na to da je Dušan bio vrlo mlad kada je Petar umro.¹⁹

Prema sadržaju tih pisama, Petar je rodoslovlje Preradovića počeo istraživati tek nakon što je od Kukuljevića dobio rečenu grbovnicu. Dana 19. prosinca 1860. napisao mu je: „Ti ćeš se sjetjati, da si mi još za moga bavljenja u Zagrebu poklonio neku staru diplomu, po kojoj neki moj imenjак Jovan Preradović sa četiri svoja brata bješe podignut u plemstvo ugarsko po Caru Ferdinandu II. 15. ožujka god. 1626. Ja toj povelji nikakve vrijednosti nisam davao do najnovijeg vremena, kadno iznenada nadodjoh na tanku neku naznaku, po kojoj sudim, da moja porodica od tih plemićah lozu vuče. T[o] bi sada rado i dokazao i o tom ti radim.”²⁰ Prema istom pismu, već je pretražio arhive u Beču i Budimpešti i nije pronašao ništa, pa je zamolio Kukuljevića da pretraži zagrebački arhiv. Ovaj mu je ubrzo javio da ni tamo nije pronašao ništa te ga je Petar zamolio za daljnje upute gdje bi mogao tražiti.²¹

Grbovnica Ivana Preradovića bila je, dakle, temelj plemićkoga statusa Preradovića te je potonji ovisio o obiteljskoj vezi s njim. Nažalost, ne znamo koje je argumente Petar iznio u molbi upućenoj caru, ali Dušan nam svjedoči da o Ivanovoj obitelji nije otkrio gotovo ništa te da je većinu istraživanja obavio upravo on, Dušan.²²

S obzirom na važnost grbovnice za status obitelji, i Petar i njegova obitelj fokusirali su se na obitelj Ivana Preradovića iako su bili svjesni da je u prošlosti bilo više obitelji toga imena. Samo su isprave koje se tiču Ivanove obitelji ušle u natuknicu o (žumberačkoj) obitelji Preradović u velikom djelu Ivana Bojničića Kninskog *Der Adel von Kroatien und Slavonien*. Na temelju te natuknice možemo zaključiti da je nastala na osnovi podataka koje je autoru prosljedio Dušan. Naime, i ondje je polazišna točka obiteljska grbovnica, odnosno prijepis grbovnice Ivana

¹⁷ Vidi njegova pisma Kukuljeviću u: Šrepel, *Grada*, 100-113.

¹⁸ Preradović, „Obitelji imena Preradović”, 27.

¹⁹ Za nekoliko Petrovih zapisa o Dušanu vidi: Maraković, *Petar Preradović*, 18-19.

²⁰ Šrepel, *Grada*, 177.

²¹ Šrepel, *Grada*, 178.

²² Preradović, „Obitelji imena Preradović”, 27.

Preradovića iz 1626., s napomenom da se izvornik nalazi kod obitelji, kao i ostale isprave koje je Dušan posjedovao. Nastavljajući se na grbovnicu, Bojničić sumira sadržaj triju isprava koje se odnose na Ivana Preradovića i njegove nasljednike te navodi da se obitelj jamačno preselila iz Like u Grubišno Polje i da je to bilo 1750. godine. Natuknica završava vremenom i mjestom rođenja Petra Preradovića.²³ Uzgred rečeno, ti se podaci tamo razlikuju od onih iz pjesnikova krsnoga lista, čiji je strojopisni prijepis također među dokumentima u Mapama plemstva.²⁴

Indikativno je da Bojničić ne spominje nijednu ispravu iz 1630-ih, uključujući one koje se odnose na pogibiju Ivana Preradovića u bitci kod Breitenfelda, kao ni bilo koju od isprava za koje se u Dušanovoj zbirci spominje da su pronađene u gradačkom arhivu. Sve isprave koje Bojničić spominje obilježene su Dušanovim bilješkama, prema kojima je posjedovao ili njihove izvornike ili prijepise iz ljubljanskoga Rudolfinuma (današnjega Narodnog muzeja Slovenije). To znači da Dušan u vrijeme kada je Bojničić uređivao svoju knjigu još nije dovršio pretraživanje arhiva u Grazu. Bojničić spominje i da je pronašao još jednu obitelj Preradović, koja je u plemićki status uzdignuta 1722., ali da ona nema nikakve veze s obitelji pjesnika Petra Preradovića.²⁵ Za tu je obitelj znao još Petar Preradović i zajedno sa svojim prijateljem Ignjatom Brličem još zimi 1860. istražio njezino rodoslovlje te zaključio da s njima nije u obiteljskoj vezi.²⁶

Dušanova pretpostavka da su se Preradovići sa Žumberka mogli preseliti u Liku nakon što ju je krajem 17. stoljeća osvojilo Habsburško Carstvo nije neosnovana²⁷ budući da je u to vrijeme došlo do velike reorganizacije Vojne krajine i preseljavanja njezina stanovništva. Uređivanje tamošnje uprave i ustroja trajalo je više od dvadeset godina. Kako pokušaj uspostavljanja civilne vlasti nije uspio, gotovo je cijela Lika do 1712. ušla u sastav Karlovačkoga generalata Vojne krajine.²⁸ U tom je roku gotovo cjelokupno starosjedilačko stanovništvo izbjeglo, pa se djelomice vratilo, ali su se na ispražnjenom prostoru većinom naselili Vlasi, Bunjevci i Hrvati iz okolnih područja, u znatnom dijelu iz podvelebitskoga Primorja. Proces naseljavanja uglavnom je završio 1712. i nakon toga zamjetnih migracija u Liku nije bilo.²⁹ Pritom nije moguće utvrditi neku znatniju migraciju sa Žumberka, iako se on također nalazio u sastavu Karlovačkoga generalata. Tek bi naziv „Kranjci” za određenu skupinu doseljenika mogao upućivati na takvo porijeklo,

²³ Bojničić, *Der Adel*, 151-152.

²⁴ HR-HDA-884, fasc. Preradović, Tauf-Schein.

²⁵ Bojničić, *Der Adel*, 152.

²⁶ Šrepel, *Grada*, 187.

²⁷ Tu je pretpostavku iznio i u svojem članku. Vidi: Preradović, „Obitelji imena Preradović”, 43.

²⁸ Vidi uvod Karla Kaseru u: Karl Kaser, Hannes Grandits, Siegfried Gruber, *Popis Like i Krbave 1712. godine. Obitelj, zemljišni posjed i etničnost u jugozapadnoj Hrvatskoj* (Zagreb: Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta”, 2003), 10-13.

²⁹ Kaser, *Popis Like i Krbave*, 20-22.

premda se istraživanja uglavnom slažu da je riječ o doseljenicima iz zapadnijih krajeva, dakle Gorskoga kotara.³⁰

Unatoč tome, u popisu iz 1712. zaista je u Gračacu zabilježen izvjesni Jovan Preradović kao glava obitelji – pedesetogodišnjak s jednim sinom i ženom ili kćeri u kući, s naznakom da je riječ o „starom Vlaha”.³¹ Što znači pridjev „stari Vlah”? Karl Kaser iznosi da je u popisu bilo ukupno deset obitelji starih Vlaha i da je vjerojatno riječ o doseljenicima iz kadiluka Stari Vlah u današnjoj Srbiji.³² Također, u popisu uskoka Senjske kapetanije iz 1551. među posadom Otočca spomenut je Lala Preradović.³³ Moguće je, dakle, da su Preradovići na ličkom području boravili stoljećima. Dušan je znao za spomenutoga Lalu³⁴ te je zbog toga ustvrdio da su se Preradovići možda nakon osvajanja Like vratili u „staru postojbinu”.³⁵

Naravno, Dušanova pretpostavka o preseljenju Preradovića sa Žumberka u Liku ostaje nedokazivom. I činjenica da je župnik Hranilović posvjedočio da je još krajem 19. stoljeća na Žumberku živjelo sjećanje na Preradoviće koji su ondje nekoć prebivali čini pretpostavku o njihovu preseljenju gotovo dva stoljeća prije toga vrlo nategnutom. Moglo bi se pretpostaviti da su žumberački Preradovići jednostavno izumrli i da nisu imali veze s obitelji pjesnika Petra Preradovića, za koju je pak moguće da je zaista potjecala od „staroga Vlaha” Jovana Preradovića. Unatoč tome, budući da je njegov plemićki status ovisio o obiteljskoj vezi s njima, razumljivo je da je Dušanu bilo vrlo važno ustanoviti da je takva veza postojala.

U ispravama koje je nabavio doista se 1654. spominje istoimeni sin ranije spomenutoga Ivana Preradovića Hans Preradović, a 1667. spominje se Iuan Preradović, vojvoda kaštela Gojak, koji je vjerojatno istovjetan Hansu. Za prvu ispravu Dušan je zabilježio da se izvornik nalazi kod njega, a za drugu je zapisao da posjeduje ovjereni prijepis, a da je izvornik u Ljubljani.³⁶ Međutim, kako nije znao za popis stanovništva Like iz 1712., Dušan nije ni mogao pretpostaviti da je „stari

³⁰ U vezi s tim vidi: Hrvoje Petrić, „Tko su Kranjci u Lici krajem 17. i početkom 18. stoljeća?”, u: *Identitet Like: korijeni i razvitak*, ur. Željko Holjevac (Zagreb; Gospić: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar; Područni centar Gospić, 2009), 386-401 i ondje navedenu literaturu.

³¹ Kaser et al., *Popis Like i Krbave*, 241.

³² Kaser et al., *Popis Like i Krbave*, 21. U vezi s etničkom pripadnosti stanovništva Like i Krbave u vrijeme popisa 1712. vidi: Marko Šarić, „Predmoderne etnije u Lici i Krbavi prema popisu iz 1712./14. godine”, u: *Identitet Like: korijeni i razvitak*, 325-384.

³³ Radoslav Lopašić, *Spomenici hrvatske Krajine*, sv. 3: *Od godine 1693. do 1780. i u dodatku od g. 1531. do 1730.* (Zagreb: Dionička tiskara, 1889), 410. Vidi i: Stjepan Pavičić, „Seobe i naselja u Lici”, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* 41 (1962): 142-143.

³⁴ Preradović, „Obitelji imena Preradović”, 28.

³⁵ Preradović, „Obitelji imena Preradović”, 43.

³⁶ HR-HDA-884, fasc. Preradović, Potvrдна darovnica cara Ferdinanda III 1654 za Ivana Preradovića, 4. 7. 1654. i Potvrдна darovnica (koncept) cara Leopolda I. 1667 za Ivana Preradovića mladjega, 20. 8. 1667. Glede rečenoga kaštela, koji se nalazio kod Ogulina, vidi: Radoslav Lopašić, *Spomenici hrvatske Krajine*, sv. 2: *Od godine 1610. do 1693.* (Zagreb: Dionička tiskara, 1889), 400.

Vlah” Jovan bio Hansov potomak, a to ne bismo trebali učiniti ni mi budući da je potonji imao plemićki status i nasljedne posjede na Žumberku te se nije imao razloga preseliti u Liku. No tema ovoga članka nije stvarno porijeklo obitelji Preradović, nego ono što je Dušan o njemu pronašao.

Žumberački uskoci Preradović

Što je to, dakle, Dušan uspio konstruirati o prošlosti svoje obitelji? Dokumenta koje je uspio prikupiti nema mnogo – u Mapama plemstva nalazi ih se šesnaest, brojeći i krsni list Petra Preradovića i pismo Jovana Hranilovića. Možemo pretpostaviti da su to bili svi do kojih je došao. Iako se svi tiču osoba koje su se prezivale Preradović, čini se da je riječ o dvije različite obitelji, što je vjerojatno i sâm Dušan vrlo brzo zaključio s obzirom na to da se pri konstrukciji obiteljske povijesti usredotočio na Ivana Preradovića i njegove potomke.

Dušanova potraga počela je, kako je sâm napisao, godine 1885., dok je radio u mornaričkom odjelu Ministarstva rata u Beču. Prema vlastitom priznanju, u početku se istraživanje sastojalo od toga što je slao pisma na mjesta za koja je mislio da bi mogla posjedovati dokumente o Preradovićima. Prvi rezultat potrage bila je isprava iz 1654. u kojoj se spominje Hans Preradović, koju mu je u izvorniku 1887. darovao Ivan Kukuljević. To je i primjer nonšalantnosti s kojom se u to vrijeme postupalo s povijesnim ispravama, ali ovdje je važnije što je upravo ta isprava uputila Dušana na arhive u Grazu i Ljubljani jer je doznao da se ondje nalaze isprave vezane uz Hrvatsku krajinu, u čijoj je službi Hans bio.³⁷

Sve su se isprave koje je Dušan uspio prikupiti ticale Preradovića koji su bili naseljeni na Žumberku kao uskoci. Žumberak je, naime, bio posebno područje koje se razlikovalo od ostatka Vojne krajine. Bio je to prvi – i najuspješniji – pokušaj naseljavanja vojnika-seljaka na granici s Osmanskim Carstvom, koji je izveden između 1530. i 1550. godine. Ondje je tada organizirana krajiška kapetanija, koja se poslije našla u sklopu Hrvatske krajine sa zapovjedništvom u Karlovcu. Žumberački uskoci bili su specifični po tome što su bili naseljeni na carskoj zemlji te drugi zemaljski gospodari nisu mogli polagati nikakvo pravo na njihov rad ili zemlju, a dan im je i privilegij da uvijek ratuju pod carskim kapetanima.³⁸ Neki od njih dobivali bi kao nagradu za službu plemićki status.³⁹

³⁷ Preradović, „Obitelji imena Preradović”, 27-28. Prijepis rečene isprave nalazi se u Dušanovu fasciklu, vidi: HR-HDA-884, fasc. Preradović, Potvrдна darovnica cara Ferdinanda III, 4. 7. 1654.

³⁸ Vidi: Fedor Moačanin, „Organizacijske strukture Vojne krajine do sredine 18. st.”, *Arhivski vjesnik* 34-35 (1991-1992): 157-158; Mladen Klemenčić, „Povijesno-geografska osnovica regionalnog poimanja Žumberka”, *Sociologija sela* 28 (1990), br. 109-110: 277-293. Zbirka radova F. Moačanina o Vojnoj krajini može se pronaći u: Fedor Moačanin, *Radovi iz povijesti Vojne krajine*, prir. Nataša Štefanec (Zagreb: Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta”, 2016).

³⁹ Nataša Štefanec, *Država ili ne? Ustroj Vojne krajine 1578. godine i hrvatsko-slavonski staleži u regionalnoj obrani i politici* (Zagreb: Srednja Europa, 2011), 76-77.

Najstariji izvor o Preradovićima u fasciklu u Mapama plemstva potječe iz 1608. godine. To je prijepis isprave kojom je car Ferdinand II. kao zemaljski gospodar potvrdio uzimanje u službu vojvode Mitra Preradovića i darivanje istome četiriju ispražnjenih selišta na lokalitetima Hudovo i Hum, koje je prethodno izvršio zapovjednik Karlovačkoga generalata Vid Kisel. Bilješka na vrhu mnogo nam pak govori o Dušanovu istraživanju obiteljske prošlosti. Naime, ona kaže: „Acta Miscellanea c. k. namjestničkoga arkiva u Gradcu. Spisi su tamo kronološki poredani pa stoga ne nose posebne signature. U meni je po + prof. Bidermannu priredjena vlastoručna kopija.”⁴⁰ Spomenuti profesor Bidermann je, bez sumnje, pravnik i povjesničar i, potkraj života, predavač na Sveučilištu u Grazu Hermann Ignaz Bidermann, koji je umro 1892. godine. On se posebno bavio poviješću uskoka u Kranjskoj,⁴¹ a o njoj je napisao i nekoliko radova.⁴²

Vrijedi primijetiti da Bidermann nije sve svoje nalaze podijelio s Dušanom. U članku *Zur Geschichte der Uskoken in Krain* iznio je da su u popisu žumberačkih uskoka iz 1690. spomenuti Preradovići te da su 1613. četvorici braće Preradovića – Ivanu, Juri, Petru i Gašparu – dana četiri selišta na lokaciji „Humoš” u carsko leno.⁴³ Ta isprava ne nalazi se u Mapama plemstva i čini se da ju Bidermann nije poslao Dušanu jer je ovaj spomenuo da ju je Bidermann citirao, ali da on (Dušan) nije uspio pronaći njezin izvornik.⁴⁴ Zauzvrat Dušan u svojem članku nije ni spomenuo Bidermannov doprinos njegovoj potrazi.

Iz navedenoga je jasno da je Dušan Preradović znao za Bidermannov rad te da ga je zamolio neka mu pošalje ovjerene prijepise dokumenata o Preradovićima koje je pronašao u gradačkom arhivu. Ovaj je to vjerojatno učinio negdje prije 1890. budući da se u spomenutom pismu Jovana Hranilovića govori o lokalitetima Hudovo i Hum, a Dušan je u svojoj bilješci dodao: „Tu se po mom mnijenju radi obitelji vojvode Dmitra Preradovića”,⁴⁵ ali možda i prije 1887., kada je objavljen članak *Zur Geschichte der Uskoken in Krain* u kojem se spominje darivanje četiriju selišta četvorici braće Preradovića 1613., koji se ne nalazi u Dušanovu fasciklu te je možda pronađen naknadno. Također, budući da se u spomenutom prijepisu isprave iz 1608. Bidermann spominje kao pokojni, regist je upisan negdje nakon 1892. godine.

⁴⁰ HR-HDA-884, fasc. Preradović, Darovnica kojom nadvojvoda Ferdinand potvrđuje vojvodu uskočkoga Dmitra Preradovića u posjedu četvero pustih zemljišta u Hudovu i Humu, 30. 11. 1608.

⁴¹ Vidi njegov životopis u: Franz von Krones, „Professor Dr. jur. Hermann Ignaz Bidermann”, *Mitteilungen des Historischen Vereines für Steiermark* 46 (1898): 260-279, posebno 271.

⁴² Vidi: Hermann Ignaz Bidermann, „Zur Aufiedlungs-und Verwaltungs-Geschichte der krainer Uskoken im 16. Jahrhundert”, *Archiv für Heimatkunde. Geschichtsforschungen, Quellen, Urkunden und Regesten* 1 (1882/1883): 129-189 i Hermann Ignaz Bidermann, *Neuere slavische Siedlungen auf sueddeutschem Boden* (Stuttgart: J. Engelhorn, 1888), 371-376.

⁴³ Hermann Ignaz Bidermann, „Zur Geschichte der Uskoken in Krain”, *Archiv für Heimatkunde. Geschichtsforschungen, Quellen, Urkunden und Regesten* 2 (1884-1887): 199.

⁴⁴ Preradović, „Obitelji imena Preradović”, 43-44.

⁴⁵ HR-HDA-884, fasc. Preradović, Izvadak pisma Jovana Hranilovića, 23. 5. 1890.

Sljedeća po redu najstarija isprava iz fascikla jest grbovnica izdana Ivanu Preradoviću i njegovim rođacima 1626., o kojoj je već bilo riječi. Ovdje valja tek naznačiti da je u njezin regist Dušan zabilježio da je izvornik u njegovu posjedu. Tim dokumentom počinje ciklus isprava o Ivanovoj obitelji. Sljedeći prijepis dokumenta tiče se spora između Rudolfa Paradeisera, zapovjednika Žumberačke kapetanije, i Ivana Preradovića. Ivan je protiv njega iznio ozbiljne optužbe. Godine 1628. požalio se osobno caru Ferdinandu II. da ga je Paradeiser pokušao prisiliti da se odrekne posjeda koji su on i njegovi preci posjedovali više od jednog stoljeća te da ga je, nakon što je on to odbio, bespravno kaznio oduzimanjem posjeda i prijetio da će mu dati odsjeći ruku. U žalbi je Ivan podsjetio cara da je sedam godina ratovao za njega pod zapovjedništvom „Don Baltazara” (Dušan je u bilješci naznačio da je riječ o Baltasaru de Marradas, carskom zapovjedniku u Tridesetogodišnjem ratu) i zamolio ga da zaštiti njegove posjede tijekom njegove odsutnosti jer je ponovno pozvan u rat. U registu je Dušan naznačio da se izvornik ove isprave nalazi u gradačkom arhivu.⁴⁶

Sljedeća isprava potječe iz iste godine i sadržava Paradeiserovo pismo caru u kojem je objasnio da je Preradović odbijao poslušnost, štoviše poticao druge uskoke na neposluh, te da je stoga bio osuđen na odsijecanje ruke. Budući da je pobjegao od presude, Paradeiser ga je, nakon što je naišao na njega u Grazu, ondje dao uhititi, ali je on opet pobjegao i više ga se u Grazu nije moglo pronaći. Car očito nije bio zadovoljan tim objašnjenjem jer sljedeći spis u fasciklu sadržava carski nalog Paradeiseru da obustavi postupak protiv Preradovića i zahtjev za izvještaj o njegovu zločinu, kao i objašnjenje je li se takav zločin obično kažnjavao odsijecanjem ruke.⁴⁷

U fasciklu nema nikakvih drugih spisa o tom sporu. Sljedeći dokument sadržava tekst kupovnoga ugovora kojim opat cistercitskoga samostana u Kostanjevici (u dokumentu je naveden njemački naziv mjesta – Landstrass) daje Ivanu Preradoviću (u tekstu nazvanom *Iuan Praeradovizh*) i njegovoj supruzi Mari, kao i njihovoj zakonitoj djeci, posjed koji je Dušan nazvao „Dvorišće”, koji je u tekstu dokumenta imenovan kao *Duorizha*. Vjerojatno se radi o današnjemu mjestu Dvorce kod Čateža. Na poledini dokumenta bilo je dopisano da su nasljednici imenovanih kupaca 1645. prodali posjed natrag samostanu. Regest isprave u Mapama plemstva objašnjava da se izvornik nalazio u ljubljanskom Rudolfinumu te da je u Dušanovu posjedu bio ovjereni prijepis. Međutim, ispravci i dopune

⁴⁶ HR-HDA-884, fasc. Preradović, Molbenica Ivana Preradovića kojom išče u cara Ferdinanda II obranu svog života i imetka proti nasilju bar. Rudolfa Paradeisera kapetana žumberačkog, 21. 1. 1628. U vezi s Marradasom vidi: Bernhard R. Kroener, „Marradas, Baltasar Graf”, u: *Neue Deutsche Biographie*, sv. 16: *Maly – Melanchthon* (Berlin: Duncker und Humblot, 1990), 249-251, pristup ostvaren 18. 8. 2021., <https://www.deutsche-biographie.de/pnd130126780.html#ndbcontent>.

⁴⁷ HR-HDA-884, fasc. Preradović, Spis s kojim Rudolf Paradeiser kapetan žumberački kani opravdati pred carem Ferdinandom II radi proti Ivana Preradovića provedenog postupka (1628), 1. 3. 1628. i Koncept naloga dan po unutra-austrijskoj vladi u Gradcu Rudolfu Paradeiseru, 29. 4. 1628.

regesta mnogo nam govore o Dušanovu postupku istraživanja. Naime, drugim rukopisom unesen je naziv samostana Maria Prunn (!) zu Landstrass i bilješka da se „Dvorišće” nalazi kod Čateža na Savi. Objašnjenje ovoga nalazi se u spominjanom pismu Jovana Hranilovića. Naime, on je upozorio Dušana da je „Landstrass” koji se spominje u tekstu Kostanjevica, a ne Kostanjevac na Žumberku, a iz pisma se vidi da se Dušan raspitivao o lokaciji „Dvorišća”, koje Hranilović nije znao ubicirati. Također, ispod prijepisa Hranilovićeva pisma nalazi se Dušanova (potpisana) bilješka u kojoj stoji: „Po mom iztraživanju dobarce ‘Dvorišće’ pripadalo je većemu imanju [*dopisano*: Straža] manastira u Kostanjevici / Maria Prunn zu Landstrass / a zvalo se je Čatež / Tschatesch-Hof / a leži pri Savi u Kranjskoj [*precrano*: kraj] prot Brežice (Rann).⁴⁸ To daje naslutiti da se Dušan trudio ubicirati lokalitete koji se spominju u ispravama do kojih je došao, kao i da ga je taj posao okupirao duže vrijeme. Do svojih je spoznaja dolazio postupno te se putem raspitivao kod stručnjaka i poznavalaca lokalnoga terena i povijesti poput Hranilovića.

Sljedeća isprava ne tiče se obitelji Ivana Preradovića nego spomenutoga Mitra. To je još jedna iz skupine isprava iz gradačkoga arhiva, one do koje je Dušan došao kasnije. Njezin sadržaj odnosi se na 1632. godinu i prema njoj je žumberački kapetan Rudolf Paradeiser preporučio Mitra Preradovića za godišnju proviziju, koja je bila dostupna jer je njezin prethodni primatelj umro. Isprava sadržava važne podatke o Mitrovu životu. Naime, rečeno je da je tada bio već sedamdesetogodišnjak i kao takav islužen te da je i u Paradeiserovo vrijeme služio kao vojvoda. U službu habsburške kuće prebjegao je iz Osmanskoga Carstva prije trideset sedam godina i cijelo je to vrijeme proveo u Hrvatskoj krajini.⁴⁹

Na temelju tih podataka možemo pretpostaviti da je Mitar ušao u službu Habsburga tijekom Dugoga rata⁵⁰ te da je za to, kao što je spomenuto, nakon završetka rata nagrađen četirima selištima u Hudovu i Humu. Iz priloženog se daje zaključiti da nije bio pripadnik iste obitelji kao Ivan Preradović, što objašnjava zašto nije bio uključen u njegovu grbovnicu. Za razliku od Mitra, koji je tek krajem 16. stoljeća prebjegao u habsburšku službu, Ivanova je obitelj, prema njegovim vlastitim riječima, do 1628. već „više od stoljeća” služila austrijskoj kući. Na temelju njegovih tvrdnji možemo pretpostaviti da je njegova obitelj sudjelovala u

⁴⁸ HR-HDA-884, fasc. Preradović, Kupovni ugovor između Andrije opata samostana Kostanjevičkog i Ivana Preradovića, 1629. i Izvadak pisma Jovana Hranilovića, 23. 5. 1890.

⁴⁹ HR-HDA-884, fasc. Preradović, Dvorsko ratno vieće u Gradcu preporučuje vojvodu uskočkoga Mitra Preradovića u Žumberku caru Ferdinandu II, 16. 9. 1632.

⁵⁰ Žumberački su uskoci 1610., nekoliko godina nakon završetka Dugoga rata, tražili povećanje prostora koji im je dan na uživanje jer im se broj u međuvremenu znatno povećao. Vidi: Klemenčić, „Povijesno-geografska osnovica”, 286 i izvore na koje se tamo upućuje. Također, izvori potvrđuju da je zapovjednik Hrvatske krajine Vid Kisel, koji je, kako je spomenuto, darovao posjede Mitru Preradoviću, aktivno radio na dovođenju uskoka iz Osmanskoga Carstva. Vidi: Ante Sekulić, „Prilozi za povijest naselja i župe Lič”, *Croatica Christiana periodica* 5 (1981), br. 8: 20-21.

prvom valu naseljavanja uskoka na Žumberku i da je jedan od njegovih predaka vjerojatno bio Radovan Preradović, koji se istaknuo u carskoj službi i 1535. bio trajno i nasljedno oslobođen lenskih podavanja.⁵¹ Međutim, za postojanje potonje darovnice Dušan je, kao što ćemo vidjeti, doznao tek kasnije i ona se ne nalazi u njegovu fasciklu. Također, Dušan Mitra Preradovića nije smatrao svojim pretkom. Već je prijepisu Hranilovićeve pisma, kod mjesta gdje se govori o sjećanju na Preradoviće oko lokaliteta Hudovo i Hum, dodao bilješku: „Tu se po mom mnijenju radi [*dopisano: lih*] obitelji vojvode Dmitra Preradovića, komu bje podjeljeno pusto zemljište”,⁵² što znači da je razlikovao Mitrovu obitelj od Ivanove, a u svojem je članku jasno ustvrdio da ne može reći jesu li one bile povezane.⁵³ Štoviše, smatrao je da su na Žumberku postojale najmanje tri skupine imena Preradović – Ivanova, Mitrova i ona Ivanovih bratića.⁵⁴

Sljedeće dvije isprave potječu iz 1633. i sadržavaju podatke o parnici u kojoj je Grgur Preradović nastupao kao skrbnik posjeda „Dvorišće”. U kontekstu našega istraživanja, ovdje je važno što je i tu uz naziv toga posjeda drugim rukopisom dopisano „kod Čateša” i što one također potječu iz gradačkoga arhiva. Sljedeća pak isprava, iz 1635., opet nas vraća obitelji Mitra Preradovića i daje nam na znanje da je ovaj tada već bio mrtav te da su njegovo mjesto vojvode i provizija koja mu je nekoliko godina prije bila dodijeljena dani njegovu sinu Jurju. I ova isprava potječe iz gradačkoga arhiva i Dušan je dao izraditi njezin ovjereni prijepis, na temelju kojega je pak načinjen prijepis u Mapama plemstva. Isti je slučaj bio i sa sljedećom ispravom, čiji je sadržaj već spominjan. Njezin tekst potječe iz 1639. i sadržava molbu Grgura Preradovića da malodobnim sinovima njegova brata Ivana, poginulog u bitci kod Breitenfelda, budu dodijeljene provizije ispražnjene smrću dvaju uskoka. I u njoj je drugim rukopisom na dnu dopisano tumačenje imena mjesta koje se u njoj spominje, ovoga puta „Rain = Rann = Brežice u Štajerskoj; dobarce ležalo je na drugoj obali Save”. Sljedeća isprava, iz iste godine, sadržava carski afirmativni odgovor na tu molbu.⁵⁵

Sljedi prijepis isprave iz 1654., koju je Dušan, kako smo spomenuli i kako je zapisao u regist, posjedovao u izvorniku. Njezin sadržaj odnosi se na potvrdu cara Ferdinanda III. (car 1637. – 1657.) kojom je potvrđeno darivanje polovice selišta s

⁵¹ Emilij Laszowski, ur., *Monumenta Habsburgica Regni Croatiae Dalmatiae Slavoniae*, sv. 2: *Od godine 1531. do godine 1540.* (Zagreb: Dionička tiskara, 1916), 510-511.

⁵² HR-HDA-884, fasc. Preradović, Izvadak pisma Jovana Hranilovića, 23. 5. 1890.

⁵³ Preradović, „Obitelji imena Preradović”, 28.

⁵⁴ Preradović, „Obitelji imena Preradović, 44.

⁵⁵ HR-HDA-884, fasc. Preradović, Spis tičući se parnice između Grge Preradovića kao skrbnika maloljetne djece Ivana mu brata, i prijašnjimi posjednici dobarca Dvorište kod Čateša pri Savi, 27. 6. 1633.; Car Ferdinand II nažaoš dvorskomu ratnomu vieću u Gradcu da se Gjuri podieli po smrti otčevoj Dmitra Preradovića ispražnjeno vojvodstvo i provizija, 21. 6. 1635.; Molbenica Grge Preradovića, 1639.; Odluka cara Ferdinanda III (1639), 27. 6. 1639.

vinogradom kod Kupčine, ispražnjene smrću prethodnoga vlasnika, koje je Ivanu (Hansu) Preradoviću darovao kapetan Žumberka i Slunja grof Petar Zrinski.⁵⁶ I Bidermann je zabilježio da je Petar Zrinski bio među najdarežljivijim žumberačkim kapetanima i da je niz posjeda tamošnje utvrde razdijelio uskocima te da je njegov nasljednik tvrdio da je ondje nastojao ojačati hrvatski element. Međutim, među primjerima koje je Bidermann naveo nema Preradovića (kao digresija, vrijedi napomenuti da je naveo da su Hranilovići stekli posjed od Zrinskog).⁵⁷ To bi moglo značiti da mu spomenuta isprava nije bila poznata, što je razumljivo s obzirom na to da se nalazila u osobnom arhivu Preradovića. Međutim, jednako tako moglo bi značiti da Dušan nije smatrao nužnim podijeliti svoje isprave s Bidermannom i da je njihova suradnja bila isključivo jednosmjerna.

Posljednji je dokument u fasciklu prijepis isprave kojom je car Leopold I. (vladao 1658. – 1705.) 1667. potvrdio davanje u leno spomenute polovice selišta s vinogradom kod Kupčine Ivanu Preradoviću (ondje je imenovan kao *Iuan*), ali i još jednoga vinograda na brdu kod Žamarije, u blizini Kupčine. Spomenuto je i da je Ivan caru predočio darovnicu, ali ne onu Petra Zrinskog iz 1654., nego jednu njegova nasljednika u Žumberačkoj kapetaniji, grofa Ivana Ernesta Paradeisera, iz 1666. godine. S obzirom na to, čini se da je Paradeiser proširio Preradovićeve posjede. Možemo pretpostaviti da je to učinio zbog Ivanovih zasluga u nedavno završenom ratu protiv Osmanskoga Carstva jer je u ispravi izričito rečeno da su Ivanu ti posjedi darovani zato što su se njegovi preci i on borili protiv Turaka u Hrvatskoj krajini. Do tada je, naime, Ivan i napredovao u službi te je spomenut kao uskočki vojvoda i zapovjednik kaštela Gojak.⁵⁸

Iz priloženoga je očito da su sve isprave do kojih je Dušan mogao doći spominjale Preradoviće kao žumberačke uskoke i da su sve potjecale iz 17. stoljeća. Očito je i da se Dušan mučio pri interpretaciji podataka koje je u njima našao i da je to bio dugotrajan proces koji je zahtijevao pomoć drugih osoba. Dio isprava posjedovao je u vlastitom arhivu jer ih je naslijedio od oca ili dobio od Kukuljevića, dio je naručio iz Ljubljane, a dio iz Graza. Znamo da je za istraživanje gradačkoga arhiva uposlio Hermanna Ignaza Bidermanna, a za interpretaciju podataka iz pronađenih isprava obratio se Jovanu Hraniloviću. Međutim, rezultati njegova istraživanja bili su slabi. Čini se da se tek nakon što je prošao sve ove korake obratio tada mladom istraživaču Emiliju Laszowskom.

⁵⁶ HR-HDA-884, fasc. Preradović, Potvrдна darovnica cara Ferdinanda III, 4. 7. 1654. Žumberačka i Slunjska kapetanija u 17. stoljeću su objedinjene. Vidi: Moačanin, „Organizacijske strukture Vojne krajine”, 160.

⁵⁷ Bidermann, „Zur Geschichte der Uskokken in Krain”, 199.

⁵⁸ HR-HDA-884, fasc. Preradović, Potvrдна darovnica cara Leopolda, 20. 8. 1667.

Emilij Laszowski i Dušan Preradović

Devedesetih godina 19. stoljeća Dušanova je istraga došla do mrtve točke. Budući da je Bidermann u međuvremenu umro, Dušan je bio prisiljen potražiti nekoga drugog tko bi ga mogao uputiti i umjesto njega pretraživati arhive. Odlučio se obratiti tada mladom povjesničaru Emiliju Laszowskom. Pismo koje mu je poslao 28. prosinca 1893. prvi je njihov kontakt. Ono nam otkriva da je Dušanu Laszowskog preporučio Tadija Smičiklas (iz sljedećega pisma vidi se da mu je štoviše u žurbi dao pogrešnu adresu i da je to pismo tek zahvaljujući sreći stiglo u prave ruke). Uпит s kojim se obratio Laszowskom odnosio se na obiteljsku grbovnicu koju je Dušan koristio kao ishodišnu točku za proučavanje obiteljske prošlosti. Zamolio je Laszowskog neka pretraži saborske spise da bi došao do više podataka o njoj. Posebno ga je zanimalo gdje je bilo sijelo obitelji Ivana Preradovića. Traženi dokumenti trebali su biti prepisani i poslan Dušanu, što nam dopušta pretpostaviti da je slična molba prethodno bila upućena Bidermannu. Također je upozorio Laszowskog da je jedna druga obitelj Preradović stekla plemstvo 1722. i da ona nije u rodu s onim žumberačkima.⁵⁹ To objašnjava zašto se u fasciklu o Preradovićima u Mapama plemstva nalazi list naizgled nepovezan s ostalima, a sadržava strojopisni prijepis dokumenta o toj drugoj obitelji Preradovića iz 1722. godine.⁶⁰ Kao što smo spomenuli, tu je obitelj istraživao još Petar Preradović, a Dušan je u svojim istraživanjima naišao i na isprave o njoj, ali ju, kao ni njegov otac, nije svrstao među svoje pretke.⁶¹ Podatke o njoj vjerojatno je proslijedio Bojničiću budući da su to oni „drugi” Preradovići koje ovaj spominje u svojoj knjizi.⁶²

Stanje Dušanova istraživanja obiteljske povijesti plastično predočava sljedeće pismo koje je 31. siječnja 1894. iz Pule poslao Laszowskom: „Počimam donekle već zdvajati s neuzpjeha mojih u iztraživanju glede osoba, prebivališta i drugih prilika davnih stećitelja upitnog plemstva. Žalibože mi je na Vaše pitanje da li je proglašavanje u saboru označeno na stražnjoj strani plem. lista odgovoriti u negativnom smislu. Isto tako nije plemstvo ubilježeno u liber Regni u Beču; neznađu za to plemstvo u Pešti, a niti u Zagrebu. Najvjerovatnije mi se čini, da su stećitelji plemstva Žumberčani bili, te mi je to pojedini podatak koj vam pružiti mogu. Veoma ćete me Veleccienjeni gospodine zadužiti, nepuštajući s vida moju prošnju, te da me u slučaju da naidite na ime Preradović [*dopisano*: u arhivu] o tom obavijestiti izvolite.”⁶³

⁵⁹ HR-HDA – fond 806 – 5 – Osobni fond Emilij Laszowski, Korespondencija, fasc. 820 (Preradović, P.), Pola, dne 28. 12. 1893.

⁶⁰ HR-HDA-884, fasc. Preradović, Regalium per Hungariam magistris, 7. 5. 1722.

⁶¹ Preradović, „Obitelji imena Preradović”, 44.

⁶² Bojničić, *Der Adel*, 152.

⁶³ HR-HDA-806-5, fasc. 820, Pola, dne 31. 1. 1894.

Ni Laszowski očito nije pronašao ništa relevantno u Zagrebu. Štoviše, možemo sa sigurnošću reći da su isprave koje smo naveli u prethodnom poglavlju bile sve do kojih je Dušan uspio doći. Može se zaključiti da ga je brinula autentičnost očeve grbovnice te da se trudio dokazati obiteljsku vezu sa žumberačkim Preradovićima.

Nakon toga pisma slijedi dvogodišnja stanka u komunikaciji između Dušana i Laszowskog. Dušan mu je ponovno pisao tek u travnju 1896. godine. Pismo jasno kaže da dotad Laszowski nije dostavio nikakve rezultate te ga je Dušan ponovno zamolio za pomoć pri arhivskom istraživanju. Međutim, ovoga mu je puta mogao dostaviti više podataka. Naime, u pismu stoji da je prošle godine (1895.) otkrio da je „stećitelj” obiteljskoga plemstva Ivan Preradović bio časnik, kao i da je napredovao u vojnoj službi, zbog čega je bio uvjeren da je počinio brojna junačka djela i da su podaci o njima morali biti negdje zapisani. S obzirom na to, čini se da je tek u to vrijeme donekle shvatio sadržaj svojih isprava (primjerice, identificirao je „Don Baltazara” kao Baltasara de Marradas) te da podaci izneseni u registima vjerojatno nisu nastali prije ovoga vremena. Ponovno je usrdno zamolio Laszowskog za pomoć pri istraživanju obiteljske prošlosti jer „gojite veliki interes za to, koj ste pri izvoru i koj last but no least (sic!) raspoložite tako krasnim znanjem naše detail-povjestnice, kako to posvjedočiste u knjizi ‘Oko Kupe i Korane’”.⁶⁴ Potonja se tvrdnja odnosi na posmrtno izdanje knjige Radoslava Lopašića iz 1895., koje je Laszowski dopunio.⁶⁵ U pismu Dušan navodi i da je u međuvremenu pročitao Lopašićevu knjigu *Žumberak: crte mjestopisne i poviestne* te naišao na autorovu tvrdnju da je obitelj Preradović nekada držala veliki slobodan posjed. Bio je ponosan što je potvrdu te tvrdnje našao u spomenutoj ispravi u kojoj se Ivan Preradović žalio da ga je kapetan Rudolf Paradeiser htio istjerati s posjeda koje je njegova obitelj držala više od stoljeća. Međutim, Dušan je bio siguran da Lopašić nije znao za tu ispravu, pa je htio doznati kako je došao do podataka o posjedima Preradovića, a posebno ga je zanimalo kako se može doći do isprava koje su se čuvale u zagrebačkom arhivu.

Iz ovoga pisma može se zaključiti da Dušan nije znao mnogo o arhivskom istraživanju, a čini se da je i Lopašićevu knjigu pročitao površno jer je ovaj jasno naveo svoje izvore – prije svega obiteljsku grbovnicu, koja je očito bila javno poznata, i ispravu iz 1629. kojom je opat kostanjevičkoga samostana prodao Ivanu i Mari Preradović posjed „Dvorišće”, a koju je Dušan posjedovao u svojem fasciklu i o kojoj se 1890. raspitivao kod Jovana Hranilovića! Lopašić je savjesno naveo i gdje je potonju ispravu pronašao – bila je objavljena u časopisu *Mittheilungen des historischen Vereins für Krain* 1847. godine.⁶⁶ Iako je kasnije napisao nekoliko historiografskih

⁶⁴ HR-HDA-806-5, fasc. 820, Pola, dne 8. 4. 1896.

⁶⁵ Vidi: Radoslav Lopašić, *Oko Kupe i Korane: mjestopisne i povjestne crtice* (Zagreb: Naklada Maticе hrvatske, 1895).

⁶⁶ Radoslav Lopašić, *Žumberak: crte mjestopisne i poviestne* (Zagreb: Dionička tiskara, 1881), 50.

radova,⁶⁷ čini se da Dušan za ovu temu jednostavno nije imao vremena, što bi objasnilo zašto je toliko inzistirao da Laszowski preuzme njezino istraživanje. Također, sva su pisma poslana iz Pule, gdje je Dušan bio na službi kao kapetan fregate te, kao što ćemo vidjeti, nije ni imao prilike istraživati u Zagrebu.

Čini se da je početkom 1900-ih Dušan tek počeo učiti o historiografskom radu i da je Laszowskog – iako je ovaj bio mlađi od njega – smatrao svojevrsnim mentorom. Naime, u jednom pismu poručio mu je da je napisao članak o oružju Petra Zrinskog za *Zeitschrift für Historische Waffenkunde* te ga je, istaknuvši da nije povjesničar, zamolio neka ga pregleda i provjeri nije li se ogriješio o povijesnu istinu ili hrvatsko dostojanstvo.⁶⁸ U jednom ranijem dopisu zamolio ga je da mu javi gdje se čuva rečeno oružje.⁶⁹

Godine 1903. Dušan je vjerojatno zaključio da je dovoljno napredovao u historiografskom radu da bi objavio rezultate svojih istraživanja o obiteljskoj povijesti. Odlučujući faktor pritom je vjerojatno bio što je Laszowski pokrenuo časopis tematike u koju bi se ona odlično uklapala: *Vitezović: mjesečnik za genealogiju, biografiju, heraldiku i sfragistiku*. Bio je to list manjega opsega koji je izlazio vrlo kratko i neredovito; od 1903. do 1905., kada je obustavljen, tiskano je samo petnaest brojeva, uključujući dvobroje.⁷⁰ I u pismima koja je Dušan uputio Laszowskom redovito se nailazi na žaljenje zbog loše sreće te tiskovine.

Moglo bi se zaključiti da se pismo upućeno Laszowskom 9. lipnja 1903. – u kojem Dušan spominje da predaje koncept, vjerojatno svojega članka, te da ostale dokumente daruje arhivu „novog časopisa” za uporabu „po volji” – odnosi upravo na njegove isprave o Preradovićima.⁷¹ „Novi časopis” je, dakako, *Vitezović*, te se

⁶⁷ Dušanovi radovi uglavnom su se ticali njemu suvremenih mornaričkih pitanja i vojnopomorske povijesti, ali se bavio i starijom hrvatskom poviješću. Navest ću nekoliko njegovih ranih radova: „Tko je bio zaslužniji hrvatskoga kralja Slavića?”, *Starohrvatska prosvjeta* 2 (1896), br. 4: 235-242; „O Dobronji hrvatsko-bizantskom velikašu”, *Starohrvatska prosvjeta* 4 (1898), br. 1: 16-20; „Die Fortschritte im Schiffspanzer- und Marine-Artillerie-Wesen des Jahres 1896.”, *Mittheilungen aus dem Gebiete des Seewesens* 26 (1898), br. 2: 127-153; „Das Admiralswerk Kaiser Maximilian II. 1570-1576.”, *Mittheilungen aus dem Gebiete des Seewesens* 30 (1902), br. 9: 679-699.

⁶⁸ HR-HDA-806-5, fasc. 820, Pola, dne 26. 7. 1901. Članak takve teme zaista je izašao u rečenom časopisu, ali kao autor nije bio potpisan Dušan, nego Johann von Ille. Vidi: Johann von Ille, „Einiges über die Waffen der letzten Grafen von Zrin (1670.)”, *Zeitschrift für historische Waffenkunde* 2 (1900-1902), Heft 8: 289-295. Moguće je da je s time u vezi Dušanova zabrinutost o temi članka. Naime, u pismu Laszowskom napisao je: „Mrzko ponašanje vojničkih oblasti na imanjjima Zrinskoga iz stanovitih i razumljivih uzrocih nisam mogao drugačije opisati nego što to učinih.” Mornarički časnik habsburškoga režima vjerojatno je morao paziti što piše o postupcima carskih vlasti, makar bili stari više od dva stoljeća.

⁶⁹ HR-HDA-806-5, fasc. 820, Pola, dne 11. 6. 1901.

⁷⁰ Tomislav Galović, „Hrvatska heraldička periodika: *Vitezović* i *Glasnik heraldike*”, *Arhivski vjesnik* 52 (2009): 83. Za pregled sadržaja svih brojeva časopisa vidi: Galović, „Hrvatska heraldička periodika”, 82-95.

⁷¹ HR-HDA-806-5, fasc. 820, Pulj, dne 9. 6. 1903.

čini da je Laszowski iz toga korpusa dokumenata preuzeo one koji su se našli u fasciklu o Preradovićima u Mapama plemstva.

U pismu od 8. svibnja 1905. Dušan je radosno pisao Laszowskom da ga je oduševilo „uskrsnuće” časopisa te mu zahvalio na odgovoru na svoj upit iz prethodnog broja, napisavši: „Mislio sam si ja bio već odavna, da su moji stari među najstarijimi useljenici u Žumberačko područje.” U ovom je pismu Dušan predložio Laszowskom da u sljedećem broju objavi molbu njegova oca Petra Preradovića kojom je cara zamolio da „obnovi” plemstvo njegove obitelji. Rekao je da se njezin prijepis nalazi među dokumentima koje je darovao uredništvu *Vitezovića* i da se spominju podaci o raznim obiteljima Preradovića koje su živjele u Hrvatskoj – godine 1860. bilo ih je deset.⁷² Laszowski, nažalost, nije mogao objaviti tu ispravu jer je časopis ugašen. Dušanov „upit” (naravno, anonimno) objavljen je u istom broju *Vitezovića* kao i prvi dio njegova članka o Preradovićima i sastoji se od molbe da se pošalju svi podaci o Preradovićima sa Žumberka do kojih se može doći.⁷³ Laszowski je na njega osobno odgovorio u sljedećem broju i pritom u cijelosti donio prijepis isprave o ranije spomenutom Radovanu Preradoviću iz 1535., prema kojoj se ovaj s ostalim uskocima doselio na Žumberak iz Bosne te mu je tada potvrđen posjed u mjestu „Gusinci”.⁷⁴

Nakon ovoga je Dušan na duže vrijeme prekinuo proučavanje obiteljske prošlosti. Tek se iz pisma Laszowskom iz listopada 1910., poslanog također iz Pule, vidi da ga je ta tema i dalje okupirala: „[...] ja još uvijek radim oko skupljanja podataka za povijest obitelji Preradovićeve – Žumberačke. Veoma mi je to težak posao jerbo u Puli odalječen od svijuh upitnih arkiva, moram sve steći dopisivanjem i dodijavanjem dotične gospode.” Tada se vratio Lopašićevoj knjizi *Žumberak: crte mjestopisne i poviestne* i upitao Laszowskog gdje bi se mogao nalaziti rukopis „Erd beschreibung v. Sichelburg” koji se ondje spominje.⁷⁵ Također je upitao Laszowskog kako je došao do darovnice Radovana Preradovića iz 1535. te izrazio uvjerenje da takvih isprava o Preradovićima ima još.⁷⁶ Ovo pismo potvrđuje prije iznesenu pretpostavku – Dušan zbog službe nije mogao napustiti Pulu, pa mu je najveći problem u radu bila nedostupnost arhiva.

Sljedeće pismo Laszowskom, iz kolovoza 1912., otkriva da je Dušan nastojao taj problem riješiti tako što je tražio namještenje u zagrebačkoj sveučilišnoj knjižnici. Bio je vrlo razočaran što mu je molba odbijena. Napisao je: „Veoma mi je ali

⁷² HR-HDA-806-5, fasc. 820, D. pl. Preradović fregatten Capitän, Pula, dne 8. 5. 1905. *Vitezović*, kako je spomenuto, nakon te godine više nije izlazio.

⁷³ *Vitezović: mjesečnik za genealogiju, bibliografiju, heraldiku i sfragistiku* 1 (1903/1904), br. 2: 31.

⁷⁴ Emilij Laszowski, „Odgovor na upit 15.”, *Vitezović: mjesečnik za genealogiju, bibliografiju, heraldiku i sfragistiku* 1 (1903/1904), br. 3: 47-48.

⁷⁵ Lopašić, *Žumberak*, 48.

⁷⁶ HR-HDA-806-5, fasc. 820, Pula, dne 21. 10. 1910.

žao, što mi nije dano bilo, da uz vas službujem, te si znanje svoje povjestničko obogatim.”⁷⁷ Time je, nažalost, završila korespondencija između Dušana Preradovića i Emilija Laszowskog.

Možemo pretpostaviti da tijekom sljedećih godina, uslijed izbijanja Prvoga svjetskog rata, Dušan više nije imao mnogo vremena za istraživanje, a nedugo nakon njegova svršetka je umro (1920.). Čini se da mu je promaknulo da je Aleksa Ivić 1916. objavio popis uskoka pod zapovjedništvom Ivana Lenkovića iz 1551., koji bi objasnio brojne Dušanove nedoumice. Naime, u njemu su navedeni Sekula, Mile i Radul Preradović iz mjesta *Guschtsch*.⁷⁸ Možemo pretpostaviti da je to mjesto identično prije spomenutim „Gusincima”,⁷⁹ a u imenu jednoga od nabrojanih vidimo pretka Vene Preradovića Sekulića navedenog u grbovnici iz 1626. godine. Za kraj, možemo spomenuti da je Emilij Laszowski u velikoj monografiji *Znameniti i zaslužni Hrvati* iz 1925. o pokojnom Dušanu zapisao samo nekoliko rečenica, među kojima i: „Bavio se historijom i pisao u razne časopise.”⁸⁰

Zaključak

Rezultati ovoga istraživanja omogućuju nam da rekonstruiramo Dušanov postupak istraživanja obiteljske povijesti. Njegova polazišna točka bila je očeva grbovnica. Ona je nastala na temelju isprave kojom je izvjesni Ivan Preradović 1626. nobilitiran, a koja je u ruke Petra Preradovića došla slučajno, posredovanjem Ivana Kukuljevića Sakcinskog. On je Ivana počeo smatrati svojim pretkom i na temelju te darovnice zatražio je od cara potvrdu plemićkoga statusa. Međutim, čini se da ona sama Dušanu nije bila dovoljna i da je tražio potvrdu podataka koji se u njoj nalaze, kao i obiteljsku vezu s Ivanom Preradovićem. Već je 1880-ih došao do još isprava o Preradovićima koje su ih smještale na područje Žumberka, ali ih nije znao interpretirati. Zato se obraćao za pomoć pojedincima za koje je pret-

⁷⁷ HR-HDA-806-5, fasc. 820, Pola, dne 14. 8. 1912.

⁷⁸ Aleksa Ivić, „Prilozi za povijest Hrvatske i Slavonije u XVI. i VII. vijeku”, *Starine* 35 (1916): 299. Isti autor prethodno je objavio još izvora o žumberačkim uskocima, do kojih je došao pretraživanjem bečkoga arhiva, u članku „Dolazak uskoka u Žumberak”, *Vjestnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* 9 (1907): 115-147, ali u njima nema podataka o Preradovićima. Rečeni popis, poredan abecednim redom po imenima i prezimenima, objavljen je i u: Drago Rokсандić, *Etnos, konfesija, tolerancija* (Zagreb: Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta”, 2004), 25-50.

⁷⁹ Klemenčić spominje to naselje među onima koja nije mogao ubicirati jer u današnje vrijeme više ne postoje mjesta sa sličnim nazivima, a napominje i da su naselja s patronimičkim nazivima nastajala nakon prvotnoga naseljavanja, vjerojatno izdvajanjem obitelji iz zadruga. Vidi: Klemenčić, „Povijesno-geografska osnovica”, 285, bilj. 29. Darovnicu Radovanu Preradoviću spomenula je i Nada Klaić, ali također nije ubicirala rečeno mjesto. Vidi: Nada Klaić, „Ostaci ostataka Hrvatske i Slavonije u XVI. st. (od mohačke bitke do seljačke bune 1573. g.)”, *Arhivski vjesnik* 16 (1973): 286. Vukšić donosi ime toga mjesta kao „Glušć”. Vidi: Vukšić, *Žumberački uskoci*, 116. Nigdje nisam naišao na mjesto takva naziva.

⁸⁰ Laszowski, *Znameniti i zaslužni Hrvati*, 220.

postavljao da bi mogli znati više o prošlosti toga kraja, kao što su župnik Jovan Hranilović i povjesničar Hermann Ignaz Bidermann. Od potonjega je Dušan naručio pretraživanje gradačkoga, a možda i ljubljanskoga arhiva, koje je rezultiralo pronalaskom još nekoliko isprava o žumberačkim Preradovićima. Kako je Bidermann 1892. umro, Dušan se kod hrvatskih povjesničara raspitivao tko bi mogao za njega pretražiti zagrebački arhiv, te mu je spomenuto ime Emilija Laszowskog.

Kontakti s Laszowskim ohrabрили su Dušana da se i sam počne intenzivnije baviti historiografskim radom, te mu se obraćao radi savjeta i uputa, neprestano ga salijećući s molbom da nastavi tražiti isprave o Preradovićima. Kako nije pronašao nikakve dodatne isprave, na temelju onoga što je imao odlučio je 1903. u *Vitezoviću*, časopisu koji je Laszowski tada pokrenuo, objaviti vlastitu verziju povijesti svoje obitelji. To bismo mogli smatrati kulminacijom njegova rada, iako se ni nakon toga nije prestao baviti istraživanjem obiteljske povijesti. Njegovo je istraživanje rezultiralo stvaranjem narativa koji je preuzela i njegova kći Paula, pa možemo govoriti o konstruktivnoj obiteljske povijesti u pravom smislu te riječi.

Ovoj rekonstrukciji valja dodati nekoliko opservacija. Naime, Dušan je bio svjestan da je tijekom povijesti postojalo mnogo obitelji Preradovića. Ipak, on je svjesno kao svojega pretka odabrao Ivana Preradovića te je upravo Ivanova obitelj bila u fokusu njegovih istraživanja. Prema pismu Jovana Hranilovića, Dušan je Ivanovu obitelj čak nastojao povezati s obiteljskom predajom prema kojoj su preci Petra Preradovića u Grabrovcu došli iz Like. To nije iznenađujuće s obzirom na to da je njegov plemićki status ovisio o obiteljskoj vezi s Ivanom Preradovićem i vjerodostojnosti njegove grbovnice, pri čemu je nastavio nastojanja svojega oca. Pritom je očevu predaju o ličkom porijeklu nadogrudio narativom o žumberačkom, a svojim je odabranim precima pripisivao junačka djela i ponosio se njima, kako je vidljivo iz njegovih napisa i djela njegove kćeri Paule.

Ne možemo znati je li Dušan zaista internalizirao uvjerenje o porijeklu od žumberačkih Preradovića ili je bio svjestan da je njegova veza s njima više stvar njegova vjerovanja nego opipljivih dokaza. Također vrijedi primijetiti da je Dušan bio svjestan svojih ograničenja – prije svega vremenskih i prostornih, jer zbog smještaja u Puli i vojne službe nije imao vremena za istraživanja u austrougarskim arhivima, ali i stručnih, i uvijek je isticao da nije povjesničar i da bi želio unaprijediti svoje znanje. Možemo s velikom sigurnošću pretpostaviti da ga je upravo istraživanje obiteljske prošlosti ponukalo da se počne baviti historiografijom.

Na kraju, možemo zaključiti da Dušanovo istraživanje obiteljske prošlosti otkriva mnogo o ulozi voluntarizma u konstrukciji identiteta. Iako za to nije imao gotovo nikakve dokaze, Dušan je htio biti potomak žumberačkih uskoka i zato je takvim i postao. Štoviše, htio je vjerovati da su njegovi preci bili junaci i zato ih je takvima i učinio. Pritom je irelevantno je li on to doista bio – imao je svoj svežanj dokumenata, imao je svoja uvjerenja i imao je motiv da ih održava, svoj plemićki status. Identitet njegove obitelji rezultat je njegova dugotrajnoga rada i uvjerenja.

Neobjavljeni izvori

Austrija – Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Beč – Neues Marinearchiv – fond Personalakten – Offiziere und Beamte Akten – Qualifikationslisten.

Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb – fond 806 – 5 – Osobni fond Emilij Laszowski, Korespondencija (HR-HDA-806-5).

Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb – fond 884 – Hrvatsko plemstvo (HR-HDA-884).

Mađarska – Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Budimpešta – fond Libri Regii, sv. 67/1.

Objavljeni izvori i literatura

Bidermann, Hermann Ignaz. *Neuere slavische Siedlungen auf sueddeutschem Boden*. Stuttgart: J. Engelhorn, 1888.

Bidermann, Hermann Ignaz. „Zur Aufiedlungs- und Verwaltungs-Geschichte der krainer Uskokon im 16. Jahrhundert”. *Archiv für Heimatkunde. Geschichtsforschungen, Quellen, Urkunden und Regesten* 1 (1882/1883): 129-189.

Bidermann, Hermann Ignaz. „Zur Geschichte der Uskokon in Krain”. *Archiv für Heimatkunde. Geschichtsforschungen, Quellen, Urkunden und Regesten* 2 (1884-1887): 174-207.

Bojničić, Ivan. *Der Adel von Kroatien und Slavonien*. Nürnberg: Bauer und Raspe, 1899.

Dobrić, Bruno. „Preradović, Dušan pl.”. *Istarska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”. Pristup ostvaren 6. 12. 2021. <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2219>.

Drechsler, Branko. *Petar Preradović: studija*. Zagreb: Tiskara Terezije Fischer, 1903.

Fališevac, Dunja; **Nemec**, Krešimir; **Novaković**, Darko, ur. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Zagreb: Školska knjiga, 2000.

Galović, Tomislav. „Hrvatska heraldička periodika: Vitezović i Glasnik heraldike”. *Arhivski vjesnik* 52 (2009): 81-127.

Ille, Johann von. „Einiges über die Waffen der letzten Grafen von Zrin (1670.)”. *Zeitschrift für historische Waffenkunde* 2 (1900-1902), Heft 8: 289-295.

Ivić, Aleksa. „Dolazak uskoka u Žumberak”. *Vjestnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* 9 (1907): 115-147.

Ivić, Aleksa. „Prilozi za povijest Hrvatske i Slavonije u XVI. i VII. vijeku”. *Starine* 35 (1916): 295-374.

Kaser, Karl; Grandits, Hannes; Gruber, Siegfried. *Popis Like i Krbave 1712. godine. Obitelj, zemljišni posjed i etničnost u jugozapadnoj Hrvatskoj*. Zagreb: Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta”, 2003.

Klaić, Nada. „‘Ostaci ostataka’ Hrvatske i Slavonije u XVI. st. (od mohačke bitke do seljačke bune 1573. g.)”. *Arhivski vjesnik* 16 (1973): 253-322.

Klemenčić, Mladen. „Povijesno-geografska osnovica regionalnog poimanja Žumberka”. *Sociologija sela* 28 (1990), br. 109-110: 277-293.

Kroener, Bernhard R. „Marradas, Baltasar Graf”. U: *Neue Deutsche Biographie*, svezak 16: *Maly – Melanchthon*, 249-251. Berlin: Duncker und Humblot, 1990. Pristup ostvaren 18. 8. 2021. <https://www.deutsche-biographie.de/pnd130126780.html#ndbcontent>.

Krones, Franz von. „Professor Dr. jur. Hermann Ignaz Bidermann”. *Mittheilungen des Historischen Vereines für Steiermark* 46 (1898): 260-279.

Laszowski, Emilij, ur. *Monumenta Habsburgica Regni Croatiae Dalmatiae Slavoniae*, svezak 2: *Od godine 1531. do godine 1540.* Zagreb: Dionička tiskara, 1916.

Laszowski, Emilij. „Odgovor na upit 15.” *Vitezović: mjesečnik za genealogiju, bibliografiju, heraldiku i sfragistiku* 1 (1903/1904), br. 3: 47-48.

Laszowski, Emilij, ur. *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925.* Zagreb: Odbor za izdanje knjige „Zaslužni i znameniti Hrvati 925-1925.”, 1925.

Lopašić, Radoslav. *Oko Kupe i Korane: mjestopisne i povjestne crtice.* Zagreb: Naklada Matice hrvatske, 1895.

Lopašić, Radoslav. *Spomenici hrvatske Krajine*, svezak 2: *Od godine 1610. do 1693.* Zagreb: Dionička tiskara, 1889.

Lopašić, Radoslav. *Spomenici hrvatske Krajine*, svezak 3: *Od godine 1693. do 1780. i u dodatku od g. 1531. do 1730.* Zagreb: Dionička tiskara, 1889.

Lopašić, Radoslav. *Žumberak: crte mjestopisne i poviestne.* Zagreb: Dionička tiskara, 1881.

Lughofer, Johann Georg. „Habsburško nasljeđe u djelu Paule von Preradović, autorice austrijske himne”. *Književna smotra* 50 (2018), br. 188: 47-54.

Maraković, Ljubomir. *Petar Preradović.* Zagreb: Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, 1969.

Močanin, Fedor. „Organizacijske strukture Vojne krajine do sredine 18. st.” *Arhivski vjesnik* 34-35 (1991-1992): 157-163.

Močanin, Fedor. *Radovi iz povijesti Vojne krajine*. Priredila Nataša Štefanec. Zagreb: Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta”, 2016.

Pavičić, Stjepan. „Seobe i naselja u Lici”. *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* 41 (1962): 5-329.

Pederin, Ivan. „Uloga njemačke književnosti u borbama starih i mladih u ‘Vien-cu’”. *Croatica et Slavica Iadertina* 1 (2005): 267-289.

Petrić, Hrvoje. „Tko su Kranjci u Lici krajem 17. i početkom 18. stoljeća?” U: *Identitet Like: korijeni i razvitak*, uredio Željko Holjevac, 386-401. Zagreb; Gospić: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar; Područni centar Gospić, 2009.

Predović, Milko. „Kratki pregled povijesti Žumberka”. *Žumberački kalendar* 1 (1965): 51-82.

Preradović, Dušan. „Obitelji imena Preradović”. *Vitezović: mjesecnik za genealogiju, bibliografiju, heraldiku i sfragistiku* 1 (1903/1904), br. 2: 27-29 i br. 3: 42-44.

Preradović, Petar. *Pozdrav domovini: izabrane pjesme*. Uredili Dragutin Tadijanović i Branimir Donat. Zagreb: Matica hrvatska, 1970.

Roksandić, Drago. *Etnos, konfesija, tolerancija*. Zagreb: Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta”, 2004.

Rožić, Ferdo. *Petar Preradović, hrvatski pjesnik: prigodom stote godišnjice njegova rođenja*. Zagreb: Nadbiskupska tiskara, 1918.

Sekulić, Ante. „Prilozi za povijest naselja i župe Lič”. *Croatica Christiana periodica* 5 (1981), br. 8: 14-35.

Šarić, Marko. „Predmoderne etnije u Lici i Krbavi prema popisu iz 1712./14. godine”. U: *Identitet Like: korijeni i razvitak*, uredio Željko Holjevac, 325-384. Zagreb; Gospić: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar; Područni centar Gospić, 2009.

Šicel, Miroslav. „Hranilović, Jovan”. *Hrvatski biografski leksikon*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”. Pristup ostvaren 18. 8. 2021. <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=86>.

Širola, Stjepan. *Dr. Ljudevit Gaj i Petar Preradović: dvije hrvatske kulturne slave*. Zagreb: Tiskara Antuna Scholza, 1910.

Šrepel, Milivoj, ur. *Građa za povijest književnosti hrvatske*, svezak 1. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1897.

Štefanec, Nataša. *Država ili ne? Ustroj Vojne krajine 1578. godine i hrvatsko-slavonski staleži u regionalnoj obrani i politici*. Zagreb: Srednja Europa, 2011.

Vukšić, Dragan. *Žumberački uskoci. Unijaćenje i odnarođivanje*. Zagreb: Srpsko narodno vijeće, 2015.

Zaradić, Branislava. „Paula pl. Preradović i tradicija obitelji”. *Nova Istra* 6 (2001/2002), br. 4: 170-177.

Zmajić, Bartol. „Podjele plemstva i grbova žumberačkim obiteljima”. *Žumberački kalendar* 1 (1965): 83-92.

*Tomislav Matic**

The Uskoks of Žumberak and Dušan Preradović's Search for a Family History

Summary

This paper examines the documents concerning the Uskok families of Žumberak with the last name Preradović, which were discovered by Dušan Preradović, son of the poet Petar Preradović, by searching various archives as well as on the basis of letters that he sent to the historian Emilij Laszowski. Our aim has been to reconstruct Dušan Preradović's search for his family history, as well as his construct of a family tradition and identity developed on the basis of those findings. Dušan could not search the archives personally due to his obligations as a naval officer, so he employed experts such as Hermann Ignaz Bidermann and Emilij Laszowski. He was also troubled by his insufficient experience with historiography and so he was struggling to increase his knowledge, seeing Laszowski as something of a mentor. His search was probably the reason why he engaged in historiography and became a prominent Croatian writer of his time. He published his findings regarding the Preradović family in 1903 in the journal *Vitezović*, which was edited by Laszowski. During his search, he encountered several families with the last name Preradović, but he focused on the family of the Uskok Ivan Preradović from the region of Žumberak, which used to be a special militarized zone inhabited by freeholders subject to military service. This is not surprising, as John's letter of patent, issued in 1626, was the basis for his father's ennoblement in 1864, and subsequently for the social status of Dušan himself. Dušan was aware of the fact that his family connection with John was questionable, so he was trying to find additional evidence, and he broadened his search by questioning individuals who he thought might know more about the history of Žumberak, such as the Greek Catholic priest Jovan Hranilović. Although he did not manage to find definite proof of his family's connection to Ivan Preradović, he and his family considered the latter as their ancestor.

Keywords: Žumberak, Uskoks, Preradović, Emilij Laszowski, genealogy

* Tomislav Matic, Croatian Institute of History, Opatička 10, 10 000 Zagreb, Croatia, E-mail: tom.matic@yahoo.com